

ARISTOFANES
LISISTRATA

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE

ARISTOFANES • LISISTRATA • KOMEDIJA

nastopajo:

Lisistrata	Mija Janžekovičeva
Kalonika	Nada Bavdaževa
Mirina	Anka Cigojeva
Lampito, Spartanka	Jardo Gogala
Atenski svetovalec	Jože Pristov
Sosias	France Trefalt
Kinesias	Laci Cigoj
Manes	Mirko Cegnar
Atenski glasnik	Franci Juvan
Spartanski glasnik	Vladimir Stiglic
Korinčanka	Vera Kalanova
Bojočanka	***
Stražarica	***
Dioniz	Janez Grašič
Boginja miru	***
Trije Skiti	{ Jože Kovačič Lado Štiglic
Sest mladeničev	
	Tone Dolinar

Zborovodja	Jože Zupan
Starci: M. Cegnar, V. Stiglic, J. Kovačič in T. Dolinar	
N. Reš, M. Vertovšek, J. Gašperič in J. Grašič	
Zenska	Božena Igličeva
Dekle	Neda Sirmikova
Dekle	Nedeljka Kacinova
Tri dekleta	***

sodelovali so:

Prevod	Fran Bradač
Režija	Mirko Mahnič
Scena	ing. arh. Viktor Molka
Scenska glasba	Marjan Vodopivec
Kostumi	Milan Butina
Inspicent	Franci Juvan
Sepetalka	Minka Simenc
Lasuljarka	Vera Srakar
Razsvetljava	Stane Kropar
Odrski mojster	Janez Kotlovšek
Slikarska dela	Saša Kump
Tehnično vodstvo	Vladimir Stiglic

Sodelovali so še: Magda Kotlovšek, Marija Reven, Herman Jakopič, Alojz Jenko, Minka Bartel, Levko Sulcer, Irena Šilingova, Vera Srakar in Draga Kolman

*** — zvezdice, ker ni reden sodelavec našega gledališča. (Op. uredništva)

KRANJ • PREMIERA 11. I. 1957 • OB 20. URI

Vojna in mir

ali fantastično-komična variacija na aktualno temo

Proti vsemu pričakovanju je navdušil Sofoklej naše občinstvo. Izkazalo se je to, kar je le malokdo verjel, pa je stara resnica: ne vprašuj po sodu, kadar gre beseda o vinu. Morda je res, da je sod že malce nenavaden — vino pa je še zmeraj tako, da se človeku zavrti v glavi. In izkazalo se je tudi, da umetnina živi svoje suvereno življenje preko časa, če je bil umetniški ogenj zavedno ali nezavedno izvirnejši in prodornejši od hotenja samega.

Zato nas danes ne grize mučna skrb, kako bo z Aristofanom in njegovo junakinjo Lisistrato, saj vemo, da je mimo vsega antičnega izročila staroatiška komedija danes najbolj živa in aktualna.

Deset let po vojni tratijo diplomati črnilo in brusijo jezike po vseh mogočih in nemogočih konferencah, da bi zagotovili človeštvu mir, miru pa le noče biti. Sofistično dokazovanje diplomatov presega najboljše vzornike med iznajditelji te lažnive logike. Protagora in Sokrat le nista bila tako predrzna, da bi trdila, da je vojna mir, kakor se je to zgodilo pred nedavnim, ko so zelo ugledni gospodje trdili, da niso v vojnem stanju, čeprav so obmetavali i eni i drugi nezaščitene ljudi z ognjem in žveplom.

Zato je Lisistrata aktualna.

Na svetu je danes milijone in milijone ljudi, ki se ne bodo dali kar tako nahujskati za klanje in obračunavanje na tak zverinski način — tudi zato je Lisistrata aktualna.

In še nekaj. Če je bila Aristofanova domislica, da s „seksualnim štrajkom“ grških žena prisili vojskujoče, da se vrnejo k delu in ognjišču — samo fantastično-komična vizija o miru, delu in radoživosti — je danes to objektivna težnja vsega človeštva, vseh malih ljudi. Zato je Lisistrata aktualna. Pa ne samo zato. Dva tisoč tristooseminšestdeset

let je staro to atiško vino. Kaj moremo zato, če so ljudje na tem svetu, ki neradi priznajo, da so pijanci, zelo radi pa obdolže vino in točaja, da jih je ogoljufal. Komedija je nebrzdana, vriskajoča radoživa, nam, ki so nam cela stoletja vtepal v glavo, da je grdo vse, kar je človeškega, bo prenekaterikrat pognala kri v glavo. Vzgojili so nas tako, da moramo obligatno zardevati, kadar govorimo o povsem naravnih stvareh, o človeških stvareh. Stari Aristofanes pač ni mogel naprej predvidevati janzenizma in malomeščanske hipokrizije. Mož je zaupal — to izpričuje njegova zapuščina — v zdrav in naraven napredek, pa vas zato prosim, da mu oprostite, če je bil preveč odkrit, še več: postanite njegovi zagovorniki. Žalibog, toliko ljudi je na tem svetu, ki vsako stvar preobrnejo in povsod iščejo spodtike. Tem svetujemo, naj pogledajo vase in pomislijo. Znabiti se bodo prikopali do zanimivih spoznanj...

Za zaključek pa še to: pri študiju smo se posluževali Bradačevega prevoda, neke češke predelave, ki se v celoti ne naslanja na izvirnik. Nekatera mesta smo zato izpopolnili. Kljub vsemu pa prevod tudi sedaj ni identičen originalu. Žakaj? Atiška komedija kot sestavni del kultnega obredja na čast Dionizu, je za nas v dosledni interpretaciji danes malce nerazumljiva. Naša uprizoritev pa ni namenjena ozkemu krogu sladokuscev, teoretikov in strokovnjakov, marveč gledališkemu občinstvu, pa smo zato to mesta izpustili.

Za zaključek še režiserjevo misel, ki jo je pred tremi leti takole formuliral, ko je v Mestnem gledališču v Ljubljani dvajset let za prvo uprizoritvijo Lisistrate postavil na sceno Aristofana:

„Vsi, ki smo se z ljubeznijo in spoštovanjem ukvarjali s to sočno, prešerno, malce drzno, a naturno umetnino, zelo želimo, **da je ne hodijo gledat mladoletniki. Prosimo občinstvo, da nam pri tem pomaga.** Tudi izjavljamo, da smo delo študirali s poštenim odnosom do gledališke umetnosti in do našega gledališkega poklica. Izjavljamo tudi, da smo delo naštudirali za pravo **gledališko publiko** in ne za različne odkrite in prikrite prijence, ki s svojim, če še tako navdušenim, a vendar ogabnim reagiranjem, sramotijo, ne pa priznavajo naša prizadevanja.“

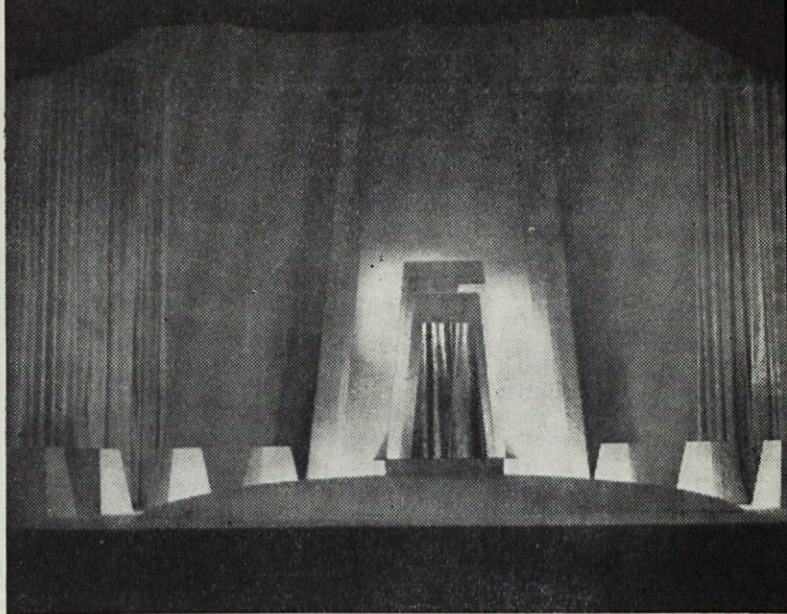
Rado Jan.

Sofokles —
Kralj Edip

Premiera
16. XI. 1956
v Kranju

Režija:
Mirko
Mahnič

Scena:
ing. arh.
Viktor
Molka

Dr. Anton Sovre:

Atiška komedija in Aristofanes

Kakor atiška tragedija, tako je tudi antična komedija povezana s kultom boga Dioniza. To potrjuje že Aristoteles, ko pravi, da je tragedija izšla iz ditiramba, komedija pa iz pesmi, ki so jih Dionizovi častilci peli ob njegovih praznikih v razposajenih sprevedih in nosili pred seboj velikanski falos (moški spolni ud) kot simbol plodovitosti. Eno kakor drugo, ditiramb in faloška pesem, pa veljata Dionizu. Ta zveza z bogom je bila tako trdna, da se obe vrsti atiške dramske umetnosti nista nikoli ločili od njega. Tudi ko je stara pobožnost že zdavnaj izginila iz ljudskih src in je stopila na njeno mesto skeptičnost sofistovskega racionalizma, je

vendarle še ostala fikcija, da so dramske uprizoritve obredna dejanja v službi boga, prav tako kakor daritve in procesije. Zato je imel slej ko prej Dionizov duhovnik, ne pa vrhovni predstavnik države, arhon eponymos, častni sedež v gledališču.

Tu se oglašajo vprašanje, kako je mogoče, da sta se mogli v službi istega boga razviti dve tako različni umetnostni zvrsti. Zadovoljivega odgovora na to vprašanje ni. Deloma pa ima ta diferenciacija vzrok v dveh momentih: 1. v dvojni naturi Dioniza samega, 2. v organizaciji njegovega kulta, kakor jo je izvedel atenski tiran Peisistratos v drugi polovici 6. stoletja pred n. e. Dionizova prvotna

Zaradi pomanjkanja prostora smo morali nekatere manj važne odstavke izpustiti. (Opomba uredništva.)

domovina je bila Trakija. Od tod si je med hudimi boji utrl pot na Grško ter si polagoma osvojil vso Helado. V sedmem stoletju sta se bog Apolon in bog Dioniz poravnala v Delfih in sklenila zvezo: poslej sta bila enakopravna partnerja, eden kot predstavnik apoliničnega, drugi dionizičnega. Nobeno versko gibanje v zgodnji antiki ni imelo tako daljnosežnih nasledkov kakor dionizično: saj je do dna razrvalo in oplodilo celotno duhovno življenje grškega ljudstva. Dioniz je postal gospodar duš. Kot tak je besnel s svojo divjo vojsko po gorskih sllemenih, njegova človeška občina pa se je bojevala za združitev z njim: duša se je hotela osvoboditi telesnih vezi, to je dobesedno ekstasis — ekstaza; hotela se je preliti v boga, to je enthusiasmós — božansko navdušenje. V tem ekstatičnem stanju pijane samopozabe so bakhanti in bakhantke vršeli ponoči, ob svitu plamenic, čez goro in dol. V klasičnih Atenah ta kult seveda že zdavnaj ni kazal več prvotne orgiastične divjosti: tu se je umiril v uravnani strugi kulture, pač pa je v svoji trški pradomovini ohranil vso burno silovitost, kakor jo prikazuje Euripides v svojem poslednjem in najboljšem delu Bakhah. Glavno sredstvo, s katerim je mogoče zbuditi ekstazo, je pa vino, in tako je Dioniz že zgodaj postal bog trsnega soka, darovalec prešernosti in prazničnega veselja. Kasnejša grška umetnost poudarja sploh samo to objestno stran Dionizove narave, in še danes si ga predstavljamo kot domala mehkužnega mladika; toda starejša umetnost ga upodablja kot bradatega moža s strogimi potezami. V njegovem bistvu se družita torej patetična strastnost in najbolj groba razposajenost, zato mu ustreza resna tragedija prav tako kakor razuzdana komedija.

Ime komedija sestoji iz besed komos in oídé. Komos je že imenovani bakhovski obhod s falosom, oídé pa pomeni pesem, spev: komodia torej

obhodna pesem. Komos je bil prvi in najstarejši element atiške komedije: predstavljala ga je verska občina Dionizova ob njegovih kmečkih praznikih. Z vijolicami in bršljanom ovenčani nosilci falosa so nastopali brez maske na slavnostnem prostoru, zapeli hvalnico Dionizu, nato pa stopili ob stran (parabainein), to se pravi, približali so se gledalcem in jih dražili z bolj ali manj nespodobnimi izpadi in šalami. Ta kulturni obred je atiška komedija zvesto ohranila v svoji parabazi, ki je tudi v klasični dobi vsebovala osebno invektivo. Prvotno samostojni komos je bil en element komedije. S časom pa se mu je pridružil še drugi element, to so igralci. Ta dva elementa, na eni strani komos ali zbor, na drugi strani igralci, sta bila v prvih časih brez medsebojne organske povezave: agirala sta vsak zase in vsak svoje. Ko se je zbor do utrujenosti napel in naplesal, so uprizorili svojo glumo igralci; ko so ti končali, je spet zbor plesal in pel. Vsa zgodovina atiške komedije se izčrpava v zmeraj novem prizadevanju, da bi te dve raznorodni prvini zvarila v trdno umetniško enoto. To se ji pravzaprav ni nikoli do kraja posrečilo: nazadnje je le dramatski, po igralcih zastopani element prevladal nad zborom ter ga potisnil na nivo brezpomembnega priveska.

Izčrpno sodbo o staroatiški komediji nam ovira to, da so se celotna dela ohranila samo iz peresa Aristofana, vsi drugi komiki pa so nam znani le po bolj ali manj številnih odlomkih. Kljub temu moremo reči, da je velika politična gluma Aten eden izmed čudežev helenske kulture. Najvišji lirski zanos poleg najbolj klafske nespodobnosti, najčistejše patriotsko občutje poleg najbolj strupenega obrekovanja politikov, najbogatejša pesniška fantazija poleg glumaške trivialnosti, globok smisel poleg plitvega nesmisla —, vse to je v nji neolčljivo in ji daje tisto privlačnost, ki jo ima atiška demokratija petega sto-

Sofokles —
Kralj Edip

Na sceni:
Nada
Bavdeževa
in Anka
Cigojeva

letja, s katero je komedija živela in umrla. Kaj pravite k temle uvodnim verzom, ki jih pojo Megle v Aristofanovi komediji istega imena:

Vzletimo na rosnih krilih iz ječe,
Okeana ječe, votlo bobneče,
nad gozdnih gora visoke vrhe,
da vidimo stolpe v sivih daljavah,
ozremo navzdol se po širnih dobravah,
pogledamo v plodno žitno polje!

Že slišim napojnih rek šumotanje,
ob morju pljuskota gluho bučanje,
že draml se jutra žarko oko:
naj pade deževno meglena ovesa,
odkrijmo, sestrice, božanska telesa,
pozdravljat hitimo daljno zemljo!

Ali ni čudno, da je ta lirski demant delo moža, ki je napisal toliko takega, kar je zbuvalo rezgetav krohota? Moža, ki ni poznal odličnika, da bi ga ne bil privezal ob sramotni steber, ne državne uredbe, da bi je ne bil osmešil, ne kvante tako umazane, da bi je ne bil pobral? Ta spremelnjavost zopet in zopet dokazuje, da je Grk družil v sebi vrsto polarnih

nasprotij: apoliničnost in dionizičnost, nomos in anomija, modrost in norost, tragedija in komedija pa sto drugih dvoličnosti se je v tem čudnem narodu zivalo v harmonično bitnost!

Najprej nekoliko besed o politični satiri.

Napačno bi bilo prisojati atiški politični komediji kako dosledno politično prepričanje ali celo nad strankami stoječo politično modrost. Ne, politična komedija je zmeraj organ opozicije, v nji se trajno oglašuje nejevolja in nezadovoljnost s trenutnimi javnimi razmerami.* Ako se sploh more govoriti o kakem stalnem razpoloženju v nji, se izraža to v hvaljenju starih dobrih časov, ki jih, kakor je znano, nikoli ni bilo, ki pa dobivajo v očeh vsake naslednje generacije novo veljavo. V Periklovem času se slavi Kimonova doba, in Pe-

* V modernem javnem življenju približno zavzemajo stališče staroatiške komedije humoristični listi; in tudi ti so stalno v opoziciji.

rikles, ta »čebuloglavi Zeus« in njegova »pasjeoka Hera« Aspasija morata preslišati nezaslišane napade. Periklova previdna vzdržnost v začetku peloponeške vojne se zasmehuje kot bedna strahopetnost; zahteva se brezobzirna napadalna politika; ko pa so vojni dogodki po njegovi smrti dokazali, kako pravilna je bila njegova taktika, se razpoloženje v komediji prekucne: zdaj zahteva mir za vsako ceno, brezvestni, toda energični demagog Kleon in poštení vojak Lamahos pa, ki zagovarjata nepopustljivo nadaljevanje vojne, postaneta v komediji tarča najbolj strupenih puščic. Isti Aristofanes, ki prikazuje Lamaha v Aharnajcih kot nečimernega gobeždača, ga slavi po njegovi smrti kot pravega heroja. V komediji torej ne gre iskati političnih prepričanj, temveč zgolj politična razpoloženja. To, kar javnost trenutno razburja, porabi pesnik kot snov za svojo dramo ob prihodnjih dionizijih. Delo mora biti aktualno, zato delajo pesniki hitro: dokazano je, da je Aristofanes koncipiral drame, ki jih je mislil postaviti v januarju na oder, večidel šele v predhodni jeseni.

Vendar staroatiška komedija ni stala zmeraj in izključno v napadalni poziciji. Često ni imela drugega namena, kakor da je bila nedolžno vesela in zabavna. Želja po miru in blaženi deveti deželi, večno nasprotje med očetj in sinovi, širokoustni bramarbas, maziljeni pop, napihnjeni uradnik, sestradani pesnik, pohlepni sikofant so dajali komikom neizčrpno snov, ki kljub stalnim tipom in zmeraj zopet ponavljajočim se motivom in situacijam ni nikoli izgubila učinkovitosti. Želja po deveti deželi, sem rekel. Ta motiv je bil posebno priljubljen. V zmeraj novih variacijah se opisujejo blažene razmere v Indiji Koromandiji, paradižu lahkokruhcev, ki je lokaliziran zdaj v sivo davnino, zdaj v Hadesovo kraljestvo, po njem pa tekó reke polne cvička in mäsne juhe, pečene prepelice letajo gostečim

se lenuhom samé v usta, vsi predmeti opravljajo svoje delo avtomatično, tako da se človeku ni treba jeziti z nemarnimi posli —, vprašanje poslov je bilo v antičnem gospodarstvu zmeraj pereče. Za zgled takega opisa devete dežele naj vam preberem prevod odlomka iz neke komedije, ki jo je napisal eden Aristofanovih predhodnikov, Telekleides, Fragment se glasi takole:

Življenje popišem zdaj lepó,
 kj so nekđaj ljudje ga živeli:
 predvsem je mir bil splošen tako,
 kakor voda za rók umivanje,
 na zemlji biló ni bolezní nadlog,
 po sebi vsega na prebitek.
 Vsak pôtok je tekél vina poln,
 so s hlebi se pričkale žemlje,
 prosile, gnetóč se ljudem okrog ust:
 »O jejte, če imate nas radi!«
 Priplávale v hišo so ribe samé,
 samé so v ponvi se cvrle,
 na mizo prišlé samé za obéd:
 cel pôtok je slastne se juhe
 vzdolž stólov pretakal; plávali v njem
 okusni meseni so cmokci.
 Pikanne omake je tudi biló, po cevéh,
 če kdo jo je želel:
 namakal je vanjo grížljaj mehák
 in mastlil in sladil se po volji.
 Smejál se na krožnikih rahli je kuh,
 z dišavami gosto potrošen,
 pečeni škrianci leteli do ust so
 skupno s hrustávim pecivom,
 na ves glas kričali kolači sladki,
 preriváje se okoli čeljusti.
 Ne kamenčke, cukrčke redkih vrst
 otroci metali so v igri,
 in bili so ljudjé okrogli, mastni,
 res ród orjaških silákov!

Za nas postane komedija dosegljiva šele prva leta po začetku peloponeške vojne, ko so Perikles, Feidias, Polignot že mrtvi, ko je Aishilos postal klasik in sta Sofokles in Euripides že dolga desetletja obvladovala tragiški oder v Atenah. V mestu, zdecimiranem po kugi in raztrganem po strankarskih homatijah, ni bilo moža, ki bi

bil mogel nadomestiti genialnega državnika Perikla. Njegov mladi sorodnik Alkibiades je zapravljal svoje bogate naravne darove z mehkuznostjo in ničernostjo, s sebičnostjo in brezmejnimi častihlepjem. Pošteni Nikias, vodja aristokratov, je bil precincáv, da bi bil mogel podžgati množico k energični dejavnosti. Ljudski demagogi, predvsem strojar Kleon in izdelovatelj svetilk Hiperbolos, so zastrupljali politično ozračje z neobzrdano zgovornostjo in zloglasnimi sikofanti, uradnimi ovaduhji in tožilci, ki so jih naganjali nad svoje nasprotnike. Spričo moralno slabotnega naraščaja sredi splošnega razpada so Atenci čutili z bolečo skrbjo, da ginejo njih stare državljanske kreposti, in so spoznali, kaj so izgubili s Periklom. V tem času je Aristofanes prvikrat zavihtél svoj satirični bič in ga ni odložil do konca vojne, se pravi, odložil ga tudi po vojni ni, a to ni bil več bič, to je bila nedolžna pókalice. Aristofanes je edini pesnik stare komedije, čigar dela res poznamo. V enajstih njegovih ohranjenih dramah moremo zasledovati njegov razvoj od sijajnih začetkov navzgor do vrhunca mojstrstva in od tod navzdol do šibkejših stvari póstarnega umetnika. A poslednja leta njegovega življenja so segala že v dobo, ko za staro politično komedijo ni bilo več prostora, in tako ga je doletela tragična usoda kakor našega Aškerca, da je preživel sam sebe in svojo umetnost. Bil je Atenec po ródu, rojen okoli 446. Doživel je vsaj 60 let. Platon je svoj Simposion napisal verjetno 364: ta dialog vsebuje med drugimi tudi Aristofanov govor, s čimer je avtor očividno hotel počastiti spomin nedavno umrlega pesnika. Tako bi bila letnica 385 približno čas njegove smrti.

O njegovi vzgoji in izobrazbi nimamo posebnih poročil. Iz njegovih del pa je razvidno, da je poznal vso starejšo in sodopno poezijo. Velik vpliv so imeli na mladega pesnika politični klubi, kjer se je v koncentrirani obliki izživljalo strankarsko življenje. Ari-

stofanes se je z vso strastnostjo svojega bistva oprijel aristokratske stranke in prijateljev miru, ki sta jim bila meščanska jara gospóda Kleonove in Hiperbolove bire in pa nova smer sofistovsko-retorične izobrazbe trn v peti. Ker je imel srečen dar, da je znal dovtip in humor družiti s politično impulzivnostjo in npravstveno resnobo, mu je uspelo, da je povzdignil komedijo v eminentno političen instrument. Bil je nad 40 let gospodar komiškega odra v Atenah. V teh desetletjih je sam prebil in preskusil vse premene, ki jih je doživela gluma zaradi spremenjenih časovnih razmer in spremenjenega literarnega okusa. Proti koncu peloponeške vojne je prišla v Atenah na krmilo pesnikova aristokratska stranka, a tudi tá ni mogla odvrniti poraza Aten. Takrat je bila svoboda besede na odru že po zakonu omejena, a tudi brez tega bi komedija ne bila kazala več nekdanje udarnost á: prvič, so se ji iztekle ure kakor slehernemu organizmu, drugič pa je država zaradi nesrečnega izida vojne obubožala in ni imela več denarja za prirejanje sijajnih praznikov in opravo zborov. K vsemu temu se je še pesnik sam polagoma staral in umiril, ostrina brezobzirne napadalnosti mu je otopéla, mlajše ko so njegove komedije, bolj popušča v njih politična invektivá. Zadnja njegovih ohranjenih dram, Plutos, ki je bil uprizorjen 388, je že tako pohlevne narave, da ga mnogi literarni zgodovinarji prištevajo srednji komediji.

Kljub 40-letni aktivnosti je Aristofanes napisal razmeroma malo komedij. Stari so jih poznali 44, med njimi štiri nepristne. Do nas jih je prišlo, kot rečeno, enajst. Aristofanova posebnost je bila, da se je v začetku svoje kariere skrival za drugimi pesniki. Tako so njegove prve tri drame šle pod tujim imenom čez oder. To navado je obdržal tudi pozneje, ko je bil že na vrhuncu slave, in nato zopet proti koncu življenja. V teh primerih se je odpovedal avtorski slavi in pač

A. F. Delderfield:
Visok je zid.

Premiera
dne 10. XI. 1956

Režija:
Peter Malec

Scena:
Vlado Rijavec

Na sceni:
Anka in Laci
Cigoj

tudi materialnim sadovom svojega truda; zato so ga njegovi kolegi radi zbadali, češ da je Jaka Nezgoda, ki dela zmeraj za druge. Toda občinstvo je natanko vedelo, kdo se skriva za slamnjak, in tudi pesnik sam je zanesljivo računal s tem, da ga bodo spoznali pri uprizoritvi. Tu in tam je prevzel tudi sam kot avtor vlogo protagonista; tako je na primer v Vitezih igral Kleona, ker se ni nihče drug upal nastopiti v njegovi maski. Na to svoje junaštvo je bil pesnik kaj ponosen in se je ob vsaki priliki in nepriliki rad pohvalil, kako je Kleonu apliciral brco v trebuh, kakor se izražal sam. Prvikrat je anonimno nastopil 427 s komedijo Pojeduhi. V njih je načel vzgojni problem in hotel pokazati pogubni vpliv moderne sofistovske vzgoje na moško mladino. Kakor je ta prva drama imela socialno-vzgojno smer, tako je bilo naslednje delo Babilonci politična komedija. Avtor se je v nji zavzel za člane atiško-delske zveze, ki so jih Atene strahovito izžemale: predstavil jih je v zboru komedije kot sužnje, ki so morali garati v mlinu. Delo je bilo uprizorjeno ob veličinskih dionizijih 426 vpričo zavez-

niških poslanstev, ki so kakor navadno prinesla letni tribut v metropolo. Uprizoritev je povzročila silovit škandal. Takratni vodilni državnik Kleon, ki je bil v igri sam napaden, je citiral Aristofana na zagovor pred državni svet z motivacijo, da je komik hotel nahujskati zavezniške zoper Atene. Pesnik je komaj ušel kazni, dasi ni bil on podpisan kot avtor komedije. Posihmal je strastno sovražil Kleona in si ga je že naslednje leto pošteno privoščil v Aharnjanih, zlasti pa 424 v Vitezih.*

*

Če potegnemo facit in se vprašamo, kakšne smotre je komedija zasledovala od svojih začetkov pa do vrhunca razvoja in kakšno vlogo je imela v življenju atiške države, pridemo do tehle zaključkov: Komedija je vznikla iz samoraslih ljudskih prvin; zato je naravno, da izprva ni mislila na to, da bi se bila postavila v službo kaki

* Zaradi pomanjkanja prostora smo morali na tem mestu žal izpustiti tiste odstavke, ki razlagajo posamezne Aristofanove komedije. — Op. uredn.

višji kulturni misiji. Njen edini namen je bil zabavati in vzbujati smeh v službi boga Dioniza. Neredko se je zgodilo, da je publika brezobzirno izžvižgala svoje najbolj priljubljene pesnike, če jim je v starosti usahnil dovtip, usoda, ki je bila in je še danes skupna vsem klovnom. Klovnstvo torej, burkeštvo kot tako, je bila gibalna sila in končni smoter prvotne komedije. Da bi bila hotela ljudi moralno poboljševati ali sploh kakor koli poučno delovati, o tem ni govora. Wilamowitz ima prav, ko odločno protestira zoper takšno naziranje. Vendar je njegov protest presplošen, kar zadeva vso staro komedijo. To je krivično. Kajti odkar je bila komedija uradno priznana in je država prevzela skrb za koregijo (487), je postala kakor tragedija zadeva vsega mesta in tedaj se je izvršila v nji duhovna metamorfoza. Komedija je začela svojo nalogo čedalje bolj spoznavati v tem, da postane žarišče javne kritike. Poslej se ne zadovoljuje s tem, da zavzema stališče do te ali one politične zadeve, politične v ožjem, modernem smislu, ampak zaobjemlje vse politično področje v grškem pomenu

besede, to se pravi, da povzdiguje glas k vsem vprašanjem, ki zadevajo splošnost. Na ti stopnji komedija kontrolira duha in polaga rokó na vzgojo in filozofijo prav tako kakor na poezijo in glasbo. Vse glavne panoge javnega življenja, to so politika, vzgoja in besedna umetnost, morajo v gledališču, pred zbranimi Atenami, polagati račun o svojem delu in nedelu. Kar so bili v Rimu cenzorji, ki so opravljali tudi funkcijo npravnstvenih sodnikov, to je bila v Atenah komedija: prisvajala si je in izvrševala je cenzorsko oblast. To daje Aristofanovemu, večkrat že kar prerazbrzanemu dovtipu silno resnobo, ki se skriva za krinko veselosti. Da zavzemajo v njegovi komediji poleg politike kljub viharim vojnim časom toliko prostora ravno vzgojni problemi, je dokaz, kolikšna važnost se jim je prisojala v sodobnosti. Sploh nam je v glavnem vse, kar vemo o vzrokih borbe za vzgojo in o siloviti strastnosti, s katero se je ta borba vodila, znano samo iz komedije.

Bistvo in tendenca Aristofanove politične satire se dá zajeti v en stavek: njen boj je naperjen ne zoper državo, temveč za državo, toda zoper trenu-

A. F. Delderfield:
Visok je zid

Na sceni:
Nada Bavdeževa,
Vera Kalanova
in Jože Kovačič

oblastnike. Pri tem pesnik gotovo ni imel namena, da bi bil določnim osebam s propagando utiral pot do oblasti, pač pa je bila njegova komedija ventil, ki je sprášal prenapetost politične atmosfere. V Vitezih na primer ne dela razpoloženja za ali zoper kako določeno politiko, ampak vihti bič nad ljudstvom in vodjo, hkrati pa ji-ma drži zrcalo pred oči, naj vidi-ta v njem svoj spačeni obraz. Da ju bo spremenil ali poboljšal, temu težko da se je nadejal. Bilo bi dokaz popolne-ga nerazumevanja pesnika, če bi kdo mislil, da je resno verjel v vrnitev tistih dobrih starih časov, katerih za-želeno podoba tolikokrat prikazuje iz čistega patriotizma in z melanholič-nim humorjem. Aristofanes je vedel, da se tok časa ne dá ustaviti in obr-niti nazaj.

Poleg politične se pojavlja pri Ari-stofanu že zgodaj kulturna kritika. Že njegov prvenec, Pojeduhi, prikazujejo pogubni vpliv sofistike na mladino. Iz njegovih Meglá je razvidno, kako mrzka in tuja mu je bila nova du-hovna smer. Odkril je modél, ki se mu je zdel predistiniran za junaka v komediji moderne filozofske izobraz-

be. Sokrates je imel za komiško vlogo dvojje prednosti pred sofisti: bil je odrsko učinkovita figura in pa vsemu mestu znan original. Za komiško ma-sko je poskrbela muhasta narava sa-ma, ki je obdarovala ta satirski obraz s tópastim nosom, debelimi ustnicami in izbuljenimi očmi. Treba je bilo fi-guro samo v groteskno stopnjevati. Aristofanov Sokrates je prava species rodu sofistov: ljudstvu tuj prosvetitelj in prirodoznanski ateist, ki prav tako kakor sofisti vse stvari razčlenjuje in mu ni nič tako velikega in svetega, da bi stalo izven diskusije in razumskega pretresavanja. Skratka, Aristofanu je bil Sokrates sofist in kot tak nevaren duhovni dediščini iz preteklosti.

Komedija si je lastila dalje umet-nostno kritiko. Tu je njena ost na-perjena predvsem zoper Euripida, do malega iz istih razlogov kakor zoper Sokrata. Euripides je noví duhovni struji odprl vrata v visoko poezijo. To je Aristofanes ostró in trajno ob-sojal. Boj zoper Euripida je bil boj za tragedijo, prav tako žilav in vztrajen kakor njegov boj okoli moderne vzgo-je. Kritika Euripida se vleče kakor rdeča nit skozi celotno Aristofanovo

A. F. Delderfield:
Visok je zid.

Na sceni:
Vera Kalanova
Jože Kovačič in
France Trefalt

A. F. Delderfield:
Visok je zid

Na sceni:
Vera Kalanova,
in Neda Sirnikova

pesniško ustvarjanje. Ne ustavi se niti ob tragikovi smrti. In vendar: ko sta zaporedoma umrla oba velika zastopnika tragedije, je Aristofanes še posebno občutil, da je bil to udarec ne samo za tragedijo, ampak tudi za državo. Zakaj čim hujša je bila stiska, tem večja je bila želja po duhovni opori in tolažbi. Zdaj je bilo šele jasno, kaj je atiško ljudstvo imelo v tragediji. Samo komedija je bila tisti forum, ki je mogel to javno izreči v imenu vseh: mogla je to prvič zategadelj, ker ji je dajala potrebno objektivnost polarna razdalja, ki loči tragiško Muzo od komiške, drugič, ker je sama še imela pesnika, ki je bil vreden tega imena. Sama se je v desetletjih povzpela na visoko stražišče, kjer je smela namesto tragedije prevzeti vlogo opominjevalke in hrabriteljice, da bi dvignila potrta srca.

Atiška komedija ni branje za srednjo šolo. Na drugi strani pa moremo mirno reči, da Grške in Aten ne pozna, kdor se ni seznanil z Aristofanom, tem porednim ljubljencem Gracij (der ungezogene Liebling der Grazien), kakor ga imenuje Goethe po distihu filozofa Platona:

Gracije iskale so tempelj,
ki ne bi nikoli razpadel:
tempelj so svoj našle:
bil je Aristofanov duh!

Stara komedija je popoln odtis svoje dobe. V tem se ne more meriti z njo nobena druga vrsta antične umetnosti, ali literature. V nji pulzira resnično življenje države in ljudstva v vsi svoji pisani raznorodnosti. Samo za dobo, ki jo poznamo iz komedije, moremo opazovati pojave političnega, duhovnega in socialnega razvoja tako rekoč kot dinamični proces, ne samo kot rezultat, ki stoji v kristalizirani obliki zaključen pred nami. Antikvarična kulturna zgodovina si prizadeva oživiti dobo po poti rekonstrukcije; vendar opravlja brezupno delo, pa če ima na voljo še takó obilno preoddažo zgodovinskih dejstev. Samo poezija more iz življenja kakke dobe zajeti to življenje v vsi čutni barvitosti in obenem v njenem človeškem jedru. Tako se sliši sicer paradokсно, vendar je naravno, da nam ni domala nobena zgodovinska doba, tudi iz mlajše preteklosti ne, tako blizu kakor doba stare atiške komedije.

GLEDALIŠKE VESTI

Za Prešernov dan — slovenski kulturni praznik bo naše gledališče pripravilo Prešernov večer. Člani igralskega zbora bodo interpretirali najlepša besedila velikega pesnika in misleca: Gazele, Sonetni venec in Sonete nesreče.

Kakor smo že poročali, bo sredi februarja dokončno prišla „na svetlo“ Salacroujeva drama „Noči jeze“ — Les nouits de la couler. Delo, ki se sicer v snovnem in časovnem okviru naslanja na dogodke v zadnji vojni in problematiko odporniškega gibanja, je zagotovo še vedno aktualno, saj obravnava v ostrih dramatičnih konfliktih spopad med individualistično in kolektivistično npravnošljjo. Tudi v formalno-tehničnem, oziroma dramaturškem smislu je delo dokaj zanimivo in izvirno. Delo bo postavil na sceno režiser — gost Juro Kislinger. Občinstvo pozna tov. Kislingerja kot režiserja Shakespearovega Othella, ki smo ga v njegovi režiji gledali preteklo sezono. Premiera bo predvidoma med 15. in 25. februarjem.

Ljubiteljem gledališča sporočamo, da so priprave za sestavo novega letnega gledališkega programa že v teku. Zato, da bi pri sestavljanju repertoarja sodeloval kolikor mogoče širok krog ljudi, se umetniško vodstvo obrača do občinstva in posameznih ljubiteljev z željo, da nam do 1. marca sporoče svoje želje in pismene pripombe k letošnjemu programu.

Še eno opozorilo.

Da prenekateri ljubitelji naše hiše ne bi prihajali ob nedeljah zastoj v Kranju, ker so vstopnice za nedeljske predstave običajno razprodane, svetujemo obiskovalcem iz okolice, naj si vstopnice za nedeljsko popoldansko predstavo vnaprej rezervirajo po telefonu ali pismeno pri gledališki blagajni.

Gledališki list PG v Kranju - Predstavniki Lojze Gostiša

Odgovorni urednik Rado Jan

Ovitek je izdelal Saša Kump - Tiska tiskarna »Gorenjski tisk« v Kranju

Naklada 600 izvodov - Rokopisi se ne vračajo - Telefon št. 355, 450

ISKRA tovarna elektrotehničnih in
finomehaničnih izdelkov

KRANJ - Slovenija

proizvaja in dobavlja

Vse vrste avtomatskih telefonskih central. / Telefonske aparate — avtomatske namizne. CB namizne, induktorske namizne, poljske prenosne, ter vse rezervne dele. / **Električne ure in urne naprave.** / **Tonske kinoaparature** za filme 35 mm in 16 mm. / **Električne vrtalne stroje** EVS 1 Ø 10 mm in EVS 3 Ø 32 mm. **Električne merilne instrumente** — električne števec; **instrumente** za vgraditev z vrtljivo tuljavo ali z vrtljivim železom — voltmetre, ampermetre, elektrodinamične vatmetre; **prenosne instrumente za obrat** — voltmetre, ampermetre, vatmetre, merilce ozemljitve, univerzalne instrumente, linijske ommetre, preizkuševalce akumulatorskih celic itd.; **precizne laboratorijske instrumente** — voltmetre, ampermetre z vrtljivo, tuljavo, elektrodinamične vatmetre; **instrumente za kontrolo toplote** — termoelektrične pirometre; **pribor** za električne merilne instrumente — tokovne transformatorje, ločene shunte, predupore itd; / **Električni avtomobilski pribor** — avtodinamne, napetostne regulatorje, starterje, vžigalne tuljave, diname in reflektorje za bicikle. / **Selenske usmernike po naročilu.** / **Instalacijski material** — paketna stikala, priključne sponke itd.

I
INDUSTRIJA
B
BOMBAŽNIH
I
IZDELKOV

Kranj

V PRIZNANI KVALITETI
IZDELUJEMO:
GRADEL ZA ŽIMNICE
ČRTAST DAMAST GRADEL
V VSEH BARVAH - BLAGO
ZA POSTELJNINO
FLANELE, OXFORDE itd.

»IBI« Kranj

Jelovica

MEDZADRUŽNI
LESNI
KOMBINAT

ŠKOFJA LOKA

TELEFON: 3-62 / BRZJAVI: JELOVICA ŠK. LOKA
TEK. RAC. 611-T-378 PRI NB PODRUŽNICA KRANJ

PROIZVAJAMO:

Stavbno pohištvo
Sobno pohištvo
Lesno embalažo
Lesene montažne hišice
Furnirje vseh vrst
Vezane in panel plošče
Gradbene plošče »Jugolit«
in vse ostale lesne izdelke

★ PLETENINA KRANJ

Zalaga vse trgovsko omrežje na celotnem
teritoriju Slovenije in ostale republike
s prvovrstno kvalitetnimi izdelki

»Ža vse letne čase — Kaj Vam najbolj paše?

Lepe pletenine, stajce,
pidžame in rokavice
od **PLETENINE** naše!

Naša znamka:

Trikotna etiketa z kranjskim grbom
v obliki orla in enotnim napisom
PLETENINA Kranj

Trgovsko podjetje „MODA“ - Kranj

Vam nudi ugodnosti pri nakupu: CENA
KAKOVOST
IZBIRA

galanterijskega, manufakturnega in modnega blaga

Komunalna
banka

61-KB-1 • Kranj

Vlagajte svoje prihranke

v Komunalni banki

Kranj,

ki Vam obrestuje vloge

do 6%.

Vloge so varno naložene

in tajne.

Izplačilo vlog je

zajamčeno

P

- IZDELUJE VSE VRSTE ARHITEKTHNIH,
- URBANISTICNIH
- IN GRADBENO-INŽENIRSKIH
- PROGRAMOV,
- NAČRTOV TER EKSPERTIJ.

rojektivno podjetje v Kranju

TISKANINA

Vam nudi
svoje priznane izdelke
v bombažnih in staničnih
tiskanih tkaninah v vseh
modnih barvah in deseni

Naše tkanine
so znane na domačem
in inozemskem tržišču
kot najkvalitetnejše po izdelavi
in trajnosti

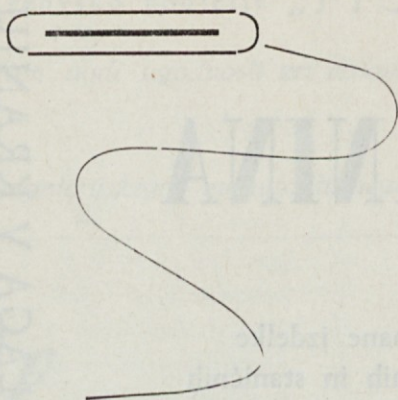
Naročila izvršujemo točno in solidno

Telefon:

centrala 173,
komerciala 175

TOVARNA TISKANEGA BLAGA V KRANJU

TRGOVSKO
PODJETJE
ZA
GORENJSKO
NA VELIKO

Kokra

KRANJI

MANUFAKTURA
GALANTERIJA
NA VELIKO

Priporočamo se za nakup!

M^{ED}
ODMORI
OBIŠČITE

gledališko okrepčevalnico

V FOYERJU

Delikatesa

TRGOVINA Z DELIKATESNIM
IN KOLONIALNIM BLAGOM
MAJSTROV TRG 1

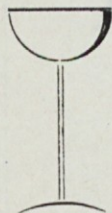
Odprta vsak dan od 6. do 22. ure

Buffet

odprt dnevno
od 6. do 22. ure

Bar Biser

odprt dnevno, razen
ponedeljka
od 20. do 4. ure

Po predstavi obiščite

„Biser“ bar, ples

Za obisk se priporoča

Delikatesa - Kranj

Kranj

5

GLEDALIŠKI
LIST
PREŠERNOVEGA
GLEDALIŠČA
KRANJ
LETNIK VII.
SEZONA
1956 - 1957